

Gravid på Tværs – et fagligt netværk om stof og graviditet

Hvordan sikrer man et godt graviditetsforløb for de kvinder, der har et stofmisbrug? Hvilke problemstillinger og dilemmaer kommer kvinderne og behandlerne ud for undervejs? Et nyt fagligt netværk har som mål at sætte fokus på indsatsen og indsamle erfaringer.

AF LOUISE ØSTERGAARD

Selvom kun cirka 200 kvinder med stofproblemer bliver gravide om året, får emnet stor bevågenhed og interesse¹. Meningsfuldheden er da også åbenlys: at forebygge, at et barn på vej ikke eksponeres for rusmidler med livsvarige skader til følge. Rigtig mange fagområder kan engageres af de spørgsmål, som rejser sig i flok. Spørgsmål som: Hvad er den bedste vej til at tilgodese barnets tarv, til at tilgodese moderens tarv, og hvad med fars betydning? Er biologisk relation mellem mor og barn vigtig, eller er det endnu vigtigere, at barnet blot får en bæredygtig relation til en omsorgsperson? Har et foster rettigheder, eller kommer de først til udtryk, når man fødes? Dilemmaerne synes at stå i kø for at komme på tværs af den velsmurte indsats. Debatten kan potentielt være i fare for at ende i en uhensigtsmæssig dualisme, hvor hensynet til mor og barn bliver udsat for modstridende prioriteringer.

I værnet mod dette har både de lægelige, juridiske, socialfaglige, psykologiske, sociologiske, tværfaglige, tværsektorielle, etiske/moralske/filosofiske vinkler meget vigtigt at bidrage med.

Endvidere har indsatsen omkring gravide kvinder med stofproblematikker som så meget andet behandlingsarbejde været igennem en strukturel turbulens i de sidste år. Kommunalreformen giver nye udfordringer i spillet mellem leverandører af behandlingstilbud og kommunerne som bevilgende myndighed. Lovændringen fra 2007, der giver udbygget mulighed for tvangstilbageholdelse af gravide, stofbrugende kvinder i behandling, giver yderligere kommuner og stofbehandlingstilbudene nye udfordringer. Endelig er der nye familieambulatorier på vej tilknyttet alle landets regionshospitaller.

Det tværfaglige og det tværsektorielle samarbejde står af mange grunde i skærpet fokus.

Fra slutningen af 2008 har KABS FamilieVinklen i Glostrup Kommune sammen med Socialt Udviklingscenter SUS været i gang med at etablere et fagligt netværk **Gravid på Tværs** med midler fra Servicestyrelsens pulje: 'Styrkelse af indsatsen over for gravide misbrugere'.

Som initiativtagere til et projekt for gravide med et stofmisbrug erfarede vi tidligt i processen, at ingen kommuner så sig i stand til at etablere et forsøgsprojekt med det formål at forstærke indsatsen over for gravide stofmisbrugere, idet der er alt for få kvinder med denne problemstilling i hver enkelt kommune. Derfor gav det i stedet mening for såvel os, de

forskellige indsatssteder og flere kommuner at gå sammen i et fagligt netværk på tværs af fag og sektorer. Vi formulerede en ramme for netværket **Gravid på tværs** bestående af 8 fælles netværksdage fordelt på 2009-2010, hvor vi kan koncentrere viden og erfaring omkring denne udfordrende og spændende problematik.

Deltagerne kommer fra kommunerne, hospitaler samt voksenbehandlingssystemet, observationshjem, familieplejetilbud, forskning og fremskudte gadetilbud i Storkøbenhavn.

Formål med Gravid på Tværs

Det faglige netværk er sammensat på en måde, så det afspejler de forskellige positioner, som de professionelle har i forhold til kvinden og hendes barn og evt. øvrige familie.

Sammen skal vi præcisere dels dilemmaerne, dels den gode praksis i graviditetsforløbene.

Det er netværkets udfordring at fokusere på indsatsen omkring den gravide som en vej til at sikre barnets tarv.

Herunder vil det være en udfordring at udvikle idéer til, hvordan kvinden bedst kan opleve sig inddraget, respekteret og sikret i sin retssikkerhed, således at hun forbliver i kontakt med den relevante støtte under graviditeten og efterfølgende.

Godt og vel halvdelen af netværkets deltager arbejder tættest på kvinden, mens den anden halvdel er tættest på barnet. Alle kan dog tilslutte sig målet om at arbejde med barnets tarv for øje. Derfor er fokus på barnet bestemt ikke glemt i netværkets arbejde, selvom vi har indsatsen omkring den gravide kvinde som den øverste overskrift i projektet.

Gravid på Tværs holdt sit første møde 26. marts 2009 med 30 deltagere.

I første omgang er netværket for professionelle fra Storkøbenhavn, men det kan give mening på sigt at inddrage engagerede på området fra hele landet.

www.gravidpaatvaers.dk

Det faglige netværk har oprettet en hjemmeside: www.gravidpaatvaers.dk, som formidler information om netværkets aktiviteter. Det kan være i form af referater, billeder og tegninger fra de enkelte møder eller produkter fra fokusgruppenetværkets møder. Derudover vil der være en guide til yderligere information om hjælp, råd og vejledning til både brugere og professionelle. I første omgang vil guiden til yderligere hjælp og viden bestå i henvisninger til eksisterende hjemmesider og vidensportaler, men med tiden vil guiden kunne blive suppleret med materiale udviklet i netværket.

Netværket skal give mening for deltagerne

Et særkende ved et netværk som organisationsform er, at det ikke er hierarkisk opbyggetⁱⁱ. I et netværk som **Gravid på Tværs** skal der være plads til forskellige holdninger, idéer og tilgange til arbejdet med gravide stofbrugere. Det er som udgangspunkt ikke et mål at opnå enighed. Alle deltageres synspunkter, opgaver og samarbejdserfaringer må betragtes som lige vigtige. I forlængelse af dette er deltagerne i det faglige netværk selv med til at foreslå emner

og aktiviteter til møderne, samt hvilke oplægsholdere udefra, der vil kunne tilføre inspiration og input.

Forskelle er ellers rigeligt repræsenteret i et netværk. Mange af deltagerne fra 1. netværksmøde kender til, at uenigheder, forskellige forventninger, hemmeligheder, tilbagefald, mangelfuld kommunikation, rolleforvirring, uklarhed, usikkerhed og angst kan komme på tværs af de opgaver, man arbejder med. Det gælder både for professionelle i alle positioner, men også for kvinden og barnefaderen.

Skal netværket kunne byde på en interessant perspektivering, er det vigtigt både at se på, hvordan alt det, der 'kommer på tværs', opleves lokalt og fra den enkeltes hverdagsperspektiv, og fra oven hvor helheden og samspillet på den store bane kan tone frem. Her har det betydning, at netværket ikke skal mødes omkring de konkrete sager, men i en kontekst, hvor der kan opstå refleksionshøjde og distance til hverdagens arbejde. Håbet er, at deltagerne både kan 'dykke ned i skoven' for at belyse den enkelte deltagers perspektiver og erfaringer, holdninger og interesser, og 'flyve op' for at se på kommunikationen, koordinationen, uenigheder og forskelle fra oven.

I bedste fald kan en refleksiv distance bidrage til, at deltagerne får udvekslet inspiration, input og nye idéer med hinanden.

Omfattende koordination

Til første netværksmøde var der mange deltagere, der fandt det kendetegnende, at rigtig mange professionelle bliver involverede i løbet af en graviditet. I kommunen er de oplagte instanser familieafsnittet, sundhedsplejen samt sundhedsafdelingen med visitation til særlige behandlingstilbud, men også jobcenteret og ydelsesafsnittet kan have en rolle at spille undervejs i forløbet.

Hertil skal lægges de eksterne leverandører af specialbehandling: familieambulatorium, børneafdeling, fødeafsnit, stofbehandlingscenter, familieplejecenter, fremskudte gadetilbud mv., som også hver især sidder inde med viden og rådgivning, som ønskes integreret i grundlaget for myndighedsbeslutningerne.

Deltagerne i netværket peger på, at koordinationen mellem de forskellige områder er en stor opgave.

Der er mange led, der skal fungere sammen, og det er let at blive hægtet af i samarbejdet. Der er ikke én spilstyrer, men mange forskellige på hver deres felt.

Mange ser det dog som afgørende for sagens forløb og kvindens inddragelse og medvirken at kunne få overblik over de forskellige involverede, hvilke beslutninger der tages under hver indsats, samt at få præciseret, hvem der har ansvaret for de forskellige tiltag i forhold til den gravide.

Relationen til kvinden

Flere deltagere kunne endvidere pege på, at ikke mindst kvinden selv kan have svært ved at gøre sig gældende og overskue de mange bolde, der er i luften. Ydermere kommer hun let til at møde mange forskellige typer råd, vejledning og bud på hjælp undervejs i graviditetenⁱⁱⁱ. At indsatsen helst skal lykkes inden for den tidsramme, som graviditeten udgør, kan også være et tidspres. Det er i graviditetsmånederne, at den afgørende relation mellem de professionelle og kvinden skal skabes, så hun får tillid til hjælpen, og så hun kan støttes i at bære det pres, hun også udsættes for. Trækker kvinden sig, hvis hun tvinges til behandling? Netværket har en stor lyst til at gå tættere på denne debat, og i det hele taget de store, eksistentielle spørgsmål og følelser, som bringes på banen for dem, der er tæt involverede.

Fokusgruppen af kvinder med egne erfaringer

For at sikre, at det faglige netværk udvikler ideer, der også giver mening for de kvinder, indsatserne skal omhandle, er et parallelt fokusgruppeteam etableret. Fokusgruppeteamet skal via en række fokusgrupper samle et 'kvindenetværk', hvor kvinder med forskellige erfaringer med graviditet, stofproblematikker og behandling mødes. Tanken er, at fokusgruppenetværket skal mødes 5 gange, forskudt af det faglige netværks møder med det formål, at kunne levere kvindeperspektiver tilbage til det faglige netværk omkring, hvordan man kan forstå og evt. forbedre kvindens position i det tværfaglige/tværasektorielle samarbejde.

Fokusgruppenetværket skal således give input til det faglige netværk i form af temaer og opgaver samt feedback på nogle af de idéer, som udvikles i det faglige netværk. Der er således tale om en kontinuerlig vekselvirkning mellem det faglige netværks ideer, tanker og erfaringer og kvindernes ditto.

Fokusgruppeteamet ledes af en gruppe antropologer og en jordemoder/kognitiv terapeut, der alle har positive erfaringer med inddragelse af brugerperspektiver i forbindelse med udvikling af forskellige behandlingsindsatser. Tidligere erfaringer med inddragelse af brugerperspektiver har f.eks. vist, at det, behandlere forestiller sig er den bedste måde at håndtere en given situation på, kan have helt andre (utilsigtede) negative betydninger for brugeren^{iv}. Ved at inddrage kvindernes stemme i **Gravid på Tværs** er det håbet, at det faglige netværk indimellem vil blive udfordret til at tænke i alternative baner og bryde med forudfattede forestillinger, ligesom kvindeperspektiverne kan være med til at synliggøre og styrke særlige elementer i den praksis de har erfaret, som har været god og tillidsskabende.

Rammen for 'kvindenetværket' er i princippet det samme som for det store faglige netværk. Der vil ligesom i det faglige netværk intet mål være om, at kvinderne skal opnå enighed. Fokusgruppenetværket skal snarere give kvinderne mulighed for at vende og dreje deres forskellige erfaringer og synspunkter. At fortælle sin historie og høre andres kan både få det individuelle særpræg frem såvel som det fælles og almene. Fokusgruppeteamet kan være med til at facilitere en beskrivelse af nuancer, ambivalens og sammensathed i de vilkår, en kvinde mødes med omkring hendes graviditet og stofproblematikker, samt opsummere kvindernes klare budskaber og anbefalinger til det faglige netværk.

Fokusgruppenetværket består af kvinder med forskellige typer af erfaringer med graviditet, stofproblematikker og den professionelle indsats:

- nogle opnår stoffrihed under graviditet, andre ikke
- nogle får barnet med hjem efter fødsel, hos andre bliver barnet anbragt
- nogle er stadig gravide, mens andre har forløbet bag sig

Kvinderne bliver overvejende rekrutteret via de deltagere i det faglige netværk, som arbejder tættest på kvindens stof- og graviditetsproblematik. Det vil sige familieambulatoriet, stofbehandlingscentre og de fremskudte gadetilbud.

Der vil være et tilbud om anonymitet og en tilsløring af kvindernes historier, inden deres udsagn og erfaringer går videre til det faglige netværk.

Emnerne for fokusgruppenetværket kan være:

- kvindernes oplevelse af hjælpen. Hvornår er det hjælp, hvornår er det kontrol/pres, og hvad er nuancerne?
- hvordan oplever kvinderne det professionelle samarbejde og medinddragelse?
- hvordan oplever kvinderne kommunikationen til den enkelte omkring hendes problemstillinger?

Fokusgruppeteamet har ingen behandlingsrolle eller professionelt samarbejde med deltagerne i det faglige netværk. Og netop det, at kvinderne ikke behøver at forholde sig strategisk til, hvad de siger i fokusgruppen, og hvilken betydning deres fortællinger kan have for deres sag, skulle gerne give samme mulighed for en refleksiv distance, som det giver de professionelle ikke at skulle udføre tværfagligt sagsarbejde sammen i netværket.

Debat-eftermiddag og reception for Gravid på Tværs

Den 2. juni 2009 var der debat-eftermiddag og reception i København for **Gravid på Tværs** bl.a. med det formål at rekruttere deltagere til netværket fra kommunernes familieafsnit, sundhedsplejen og voksenteam.

Seks oplægsholdere var med til at tegne feltet op ud fra forskellige vinkler. Der var inviteret en gadejurist, en læge, en kvindeforsker, en børnepsykolog, en filosof og en børne-unge udvalgsformand. Alle fik den samme udfordring: at se på, hvad deres særlige faglige vinkel har at bidrage med i indsatsen omkring den gravide kvinde med stofproblematikker for bedst at kunne sikre barnets tarv? Ved at sætte mor og barn ind i samme sætning, håbede vi at få udfordret den tendentielle dualisme imellem enten at fokusere på moderen eller på barnet.

Har du spørgsmål til Gravid på Tværs, kan vi kontaktes på: Louise.ostergaard@glostrup.dk eller ich@sus.dk

Se også hjemmesiden: www.gravidpaatvaers.dk

NOTER

ⁱ Graviditet og fødsler blandt stofmisbrugere i Danmark 1990-2001. Embedslægeinstitutionen for København og Frederiksberg kommuner. 2004.

ⁱⁱ Se f.eks. Nielsen, A. R., Rørbæk, M. og Wanscher, T. og WOGN: Netværksstedet - Håndbog i facilitering og design af netværk. Djøf Forlag. 2007.

ⁱⁱⁱ Se f.eks. Dahl, H. & Hecksher, D. : Graviditet og misbrug – belyst ud fra kvindernes perspektiv. Center for Rusmiddelforskning, Aarhus Universitet. 2007.

^{iv} Se f.eks. Ludvigsen, K. B. & Lydolph, T.: At blive taget alvorligt – Første delrapport fra Projekt Kvindeedukation: Stofbrugende kvinders syn på behandling og hjælp. KABS Viden. 2008. Og Ludvigsen, K. B.: Mere end en stofmisbruger – Ekstern evaluering af et tilbud til stofbrugere med børn. KABS. 2003.

FORFATTER

LOUISE ØSTERGAARD, PSYKOLOG

AFDELINGSLEDER I KABS FAMILIE VINKLEN, GLOSTRUP KOMMUNE

FAKTA

Puljen til forstærket indsats over for gravide kvinder med stofmisbrug:

I forbindelse med ændringerne af lovgivningen 2007 om tvangstilbageholdelse af gravide kvinder med et stofmisbrug blev der afsat puljemidler til samtidig at styrke indsatsen bredt over for kvinderne. Puljen støtter kommunale forsøgsprojekter i at udvikle nye metoder inden for områderne:

- identificering og opsporing af gravide kvinder med et stofmisbrug
- motivering til og indrullering af gravide kvinder med et stofmisbrug i behandling
- fastholdelse af gravide kvinder med et stofmisbrug i behandling.

KABS FamilieVinklen fra Glostrup Kommune og Socialt Udviklingscenter SUS har sammen søgt midler til at etablere et *fagligt netværk* **Gravid på Tværs** for aktører i Storkøbenhavn omkring den stofbrugende gravide kvinde og hendes barn. Deltagerne kommer fra kommunernes familieafsnit, sundhedspleje og voksenafsnit, samt hospitalernes familieambulatorier, stofbehandlingscentre, observationshjem, familieplejetilbud, forskning og fremskudte gadetilbud.

Gravid på Tværs har endvidere tilknyttet et parallelt *fokusgruppenetværk* af kvinder, som har egne erfaringer med stofproblematikker, graviditet og tilknytning til behandlingssystemet. Fokusgruppenetværkets opgave er løbende at udfordre det faglige netværk med temaer og spørgsmål med udgangspunkt i et brugerperspektiv. Projektet forløber 2009-2010.

KABS FamilieVinklen og Socialt Udviklingscenter

Socialt Udviklingscenter fungerer som begge netværks facilitator - og tilrettelægger rammer og processer, som sikrer en reflektiv distance til hverdagens konkrete sager. KABS FamilieVinklen er initiativtager sammen med SUS, men deltager yderligere på lige fod med de øvrige deltagere i det faglige netværk som repræsentant for et familiebehandlingsperspektiv i et stofbehandlingscenter.

Hjemmeside:

www.gravidpaatvaers.dk